
„PĂTRUNȘI DE SIMȚUL DATORIEI”?! DESPRE LOIALITATEA FUNCȚIONARILOR PUBLICI DIN BASARABIA ÎN ANUL 1940¹

Svetlana Suveică

Cuvinte-cheie: Basarabia, regiune de hotar, cel de-al Doilea Război Mondial, loialitate, funcționar public.

Loialitatea în regiunile de hotar ale sud-estului Europei. Câteva reflecții

Problema loialității populației față de diferite regimuri politice care s-au perindat pe parcursul ultimului secol în sud-estul Europei nu este una de noutate în istoriografie. Cu toate acestea, în comparație cu interesul pentru aspectul loialității în cadrul transformărilor politice și sociale din Europa Centrală, numărul studiilor pentru Europa de Sud-Est este unul modest (Haslinger, Puttkamer 2007; Zimmermann, Haslinger, Nigrin 2010). Pentru spațiul românesc dispunem de un număr redus de studii, subiectul fiind abordat în contextul integrării teritoriilor care au devenit parte a României în 1918 sau al politicii față de minorități în perioada interbelică (Hausleitner 2001; Hausleitner 2005; Glass 2007, 143-159; Kühner-Wielach 2014).

Conceptul de loialitate, utilizat aici în sensul de relație de devotament personal sau de grup față de persoane, instituții și/sau față de ordinea politică de guvernământ (Holtman 2000, 362; Buschmann, Borromäus 2008, 36-71)² este un concept central al analizei relațiilor de putere (Schulze Wessel 2004, 10 și urm.). Stabilitatea relațiilor de loialitate este discutată în legătură directă cu legitimitatea și validitatea unui regim. Distrugerea relațiilor vechi și construcția relațiilor noi de loialitate sunt un component central al procesu-

lui de tranziție de la un regim la altul, proces care afectează instituțiile statale ca exponente ale puterii la nivel central, regional sau local (Rehberg 2014, 68 și urm.). În acest scop, statul utilizează diferite mecanisme – ideologice, economice, sociale și culturale – care, odată implementate, lasă repercusiuni la nivel de individ, familie și grup social (Bieber 2006, 81-99)³.

Pentru zonele de hotar (*borderlands*) este caracteristică schimbarea frecventă a suveranității, respectiv, a politicilor național-administrative, ceea ce înseamnă transformări majore nu doar în domeniul politic, economic și social; are loc confruntarea unui sistem de orientări și simboluri cu altul, substituirea unei orientări patriotice cu alta. Apar mutații în conștiința individuală și colectivă, probleme de adaptare la noul regim, mișcări pro sau contra *raison d'être* al noului stat, animate de elite patriotice naționale și anti-naționale (Haslinger 2004, 50). O categorie profesională afectată major de schimbările din regiunile de hotar este cea a funcționarilor publici care posedă o identitate intermediară între cei care guvernează și cei care sunt guvernați. În perioade de statornicire a unui regim, loialitatea, exprimată de funcționari și „răsplătită” de stat, este percepută drept garant al stabilității regimului; în perioade de criză, în care legitimitatea regimului este pusă la îndoială, criteriile de loialitate se modifică, depășind deseori limitele cadrului profesional și intrând în sfera patriotismului exagerat, a șantajului și a coruperii. Funcționarii, la rândul lor, se confruntă cu „dileme de loialitate” față de instituțiile statale, familie, prieteni, grupuri politice și religioase.

Loialitatea funcționarilor publici pe timp de război, spre deosebire de alte categorii sociale sau profesionale (Costa, Kahn 2008)⁴, rămâne un

¹ Documentarea pentru acest articol a fost realizată în cadrul proiectului de cercetare „Institutions in a Time of Extremes: Local Administration in Bessarabia and Transnistria (1939-1945)”, susținut de Fritz Thyssen Stiftung, Germania.

² Nikolaus Buschmann și Karl Borromäus analizează diferența dintre loialitate și devotament (*Treue* – germ.), drept aspecte ale habitus-ului personal, pe de o parte, și drept componente ale sistemului de relații sociale, pe de altă parte.

³ Florian Bieber analizează naționalismul ca mecanism al loialității față de stat, dar și ca factor destructiv al rețelelor sociale și al solidarității la diferite nivele.

⁴ Dintre studiile despre loialitatea și sacrificiul ostașilor în timpul cataclismelor militare, subliniem studiul empiric al Dorei

subiect puțin cercetat. Cel de-al Doilea Război Mondial a fost o perioadă de „ruptură” pentru sistemul politic, economic și social interbelic, afectând masiv și Basarabia. Ținutul a trecut prin trei schimbări de regim politic – în 1940, 1941 și 1944 – care au marcat în mod esențial traiectoria de dezvoltare politică și social-economică, precum și starea de spirit și discernământul populației. Spre deosebire de alte studii care analizează transformările din Basarabia în timpul războiului prin prisma paradigmei „ocupație-eliberare”, evidențiind avantajele politice/economice/sociale ale regimului român față de cel sovietic (Stăvilă 2000; Solovei 2004; Petrencu 2006), și invers (Назария 2005; Șornikov 2013), urmărим scopul de a analiza un fenomen manifestat la nivel individual și de grup în perioada tranziției de la regimul român la cel sovietic. În ce mod funcționarii locali au fost afectați de schimbarea de regim din 1940? Ce fel de „dileme de loialitate” înfruntau funcționarii? Care au fost strategiile adoptate de fiecare dintre regimuri față de funcționarii locali? Cum a evaluat traiectoria vieții funcționarilor în perioada imediată anului 1940? – acestea sunt întrebările la care vom reflecta în acest text. Percepția mai degrabă drept o categorie a cotidianului, decât una de evaluare a relațiilor de putere care, în perioada de tranziție de la un regim la altul se destrămau sau se construiau, loialitatea va fi analizată drept „un fenomen care poate fi înțeles cu referire la o anumită perioadă de timp” (Schulze Wessel 2004, 2), astfel încât se va ține cont de manifestările acestuia de până și după acest moment de cotitură istorică.

Funcționarii basarabeni în ajun de evacuare

La începutul anului 1940, starea de spirit a populației din regiune era calificată de către oficialii basarabeni drept una „îngrijorătoare”. În ședința Consiliului de colaborare al județului Bălți, prefectul, procurorul județului, șefii poliției, legiunii de jandarmi și garnizoanei de gărniceri, au evidențiat intensificarea propagandei comuniste în rândurile evreilor și ale altor minorități. Populația minoritară din mediul urban, dar și din cel rural, „ascultă în general numai posturile rusești de radio”, fapt care contribuia la difuzarea zvonurilor nefavorabile situației din provincie. Controlul

L. Costa și Mathew E. Kahn, care discută despre rolul capitalului social pentru deciderea loialității ostașilor în timpul Războiului Civil din 1861-1865 din SUA.

ineficient al propagandei era pus pe seama mecanismului de recrutare a jandarmilor și polițiștilor din mediul local, calificat drept unul ineficient. Așa cum funcționarii locali „nu pot constitui elemente garantate și de nădejde”, pentru redresarea situației se propunea recrutarea funcționarilor din „Vechiul Regat și din regiuni cât mai îndepărtate” ale României⁵.

Un raport detaliat al prefectului de Bălți în adresa Ministerului de Interne, întocmit în februarie 1940, conținea observații similare celor de mai sus. Prefectul atenționa superiorii că, odată cu înlocuirea trupelor permanente din regiune cu cele mobile la finele anului 1939, funcționarii basarabeni intraseră într-o stare de „psihoză și o stare de spirit ce poate fi concretizată prin grija zilei de mâine”⁶. Aparatul administrativ al județului era format în majoritate din elemente locale, funcționarii din Regat și alte regiuni ale țării constituind o mică parte al acestuia. Prefectul constata că în cele peste două decenii de administrație românească, reprezentanții grupului de pe urmă au prins rădăcini, temporare sau definitive, devenind legați de ținut, atât prin natura serviciului, cât și prin interese de ordin familial și material, astfel, „toată activitatea acestei categorii de funcționari trebuie privită prin prisma intim subordonată intereselor personale și familiare”. În situația în care se discuta tot mai aprins despre vulnerabilitatea hotarului de est al României față de un eventual atac sovietic, „teama de necunoscut, proporțională într-o mare măsură de varietatea zvonurilor tendențioase circulatorii și care realmente nu pot fi așa de ușor descoperite, și deci zădărnice, pun pe fiecare în situația de a-și crea întrebarea ce va face în cazul unei evacuări, unde va merge, ce și cine îi garantează un serviciu, o existența lui și familiei?”⁷

În condițiile demarării lucrărilor de apărare pe linia Prutului și declanșării campaniei de bonuri și rechiziții pentru armată, combaterea zvonuri-

⁵ Prefectura județului Bălți, proces-verbal al Ședinței Consiliului de colaborare din 10 ianuarie 1941. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare, ANIC), fond Ministerul de Interne, 1939-1944, inv. 755, d. 149/1940, f. 2-3; Государственный Архив Российской Федерации (în continuare, ГАРФ), Ф. Р8091 Коллекция микрофотокопии документов зарубежных архивов, оп. 32 КМФ-14. Румыния, д. 20, л. 1-2.

⁶ Memoriu asupra stării de spirit a populației din județul Bălți, f.a. ГАРФ, Ф. Р8091, оп. 32, д. 20, л. 12.

⁷ Memoriu asupra stării de spirit a populației din județul Bălți, f.a. ГАРФ, Ф. Р8091, оп. 32, д. 20, л. 12.

lor despre „părăsirea” teritoriului Basarabiei și ocuparea acestuia de către trupele sovietice devenea dificilă. Moralul funcționarilor locali era la pământ și pe fonul informațiilor despre creșterea, în primăvara lui 1940, a numărului incidentelor pe linia Nistrului⁸. Mulți funcționari, îngrijorați de situație, „își transportau avutul spre interiorul țării” (Tașcă, Niess 2015, LXXX). În situația respectivă, prefectul de Bălți se îndoia de loialitatea subalternilor săi care, de altfel, nu erau informați despre modul în care se va proceda în cazul evacuării. Acesta susținea că „în eventualitatea unei evacuări, nici unul nu va pleca”, fapt care „va pune însă greaua problemă a siguranței administrației locale și a lucrurilor cu caracter militar”. În vederea evitării breșelor de siguranță, era propusă substituirea funcționarilor, jandarmilor și polițiștilor locali cu recruți din Vechiul Regat, astfel încât, să fie creată „în scurt timp, osătura unui aparat administrativ garantat, corespunzător vremurilor și cu deosebire combativ și informativ prețios”⁹.

Evaluările periodice din interiorul aparatului administrativ, efectuate în primele luni ale anului 1940, indicau un număr insuficient de funcționari antrenați în câmpul muncii. Totodată, cei care se aflau în serviciul public primeau caracteristici negative: corpul de funcționari era „lipsit de calitate, susceptibil, pe alocuri chiar, la ispite și seducțiuni materiale”¹⁰. Superiorii constatau că funcționarilor locali nu li se puteau încredința sarcini de propagandă, precum supravegherea și depistarea dovezilor privind lipsa de loialitate a comunităților evreiești. Pentru funcționarii locali, aceste sarcini erau adiționale volumului de muncă zilnică, realizat în conformitate cu fișa de post.

Rapoartele lunare ale prefectilor din Basarabia pe adresa superiorilor conțineau în mod obligatoriu un compartiment despre comportamentul evreilor din localitate. Deși nu se specifica modul în care era colectată informația, se pare că acesta era rodul implicării funcționarilor locali de diferit rang. Mereu prezenți în discursul naționalist interbelic, evreii erau catalogați drept cetățeni

neloiali – „inamici” ai naționalizării. Campania anti-bolșevică de după război, deseori sinonimă cu campania anti-semită, a contribuit substanțial la marginalizarea evreilor de la periferia estică a României, iar în anii 1930, poziția oficială față de evreii din Basarabia, ca și față de cei din în Transilvania (Kührer-Wielach 2014, 341-343), devine parte a campaniei antisemite europene. În întreaga Românie s-a produs eliminarea evreilor din sistemul administrativ, militar și de învățământ, iar în 1938 evreii au fost lipsiți de dreptul de vot, fapt care i-a poziționat și mai mult împotriva regimului. Astfel, în condițiile unei radicalizări a naționalismului, „oferta” de loialitate a statului român pentru evrei, cu incoerențele și excesele sale anterioare, nu mai era valabilă (Glass 2007, 157). Aceștia se aflau în vizorul permanent al poliției și Securității care, în colaborare cu instituțiile de administrare locală, urmau să depisteze „devierile” de comportament și să contracareze la timp tentativele de „trădare” – considerate aproape iminente – ale evreilor. Ulterior, evreii au ales să salute pierderile teritoriale ale României din 1940, sperând că noile regimuri vor manifesta toleranță și le vor reîntoarce drepturile civile și economice¹¹.

O altă sarcină pusă pe seama funcționarilor locali era încurajarea sentimentului de patriotism în rândurile basarabenilor de origine română, aflat, conform surselor, la stadiul indiferenței. Astfel, în județul Cetatea Albă, cu o populație predominant majoritară, germanii „sunt foarte liniștiți, spunând că nu le este teamă de o invazie rusă, deoarece cancelarul Hitler știe ce să facă pentru ca populația germană de pretutindeni să nu sufere”¹², rușii și ucrainenii „cu stare materială bună, sunt contra URSS, iar ceilalți abia așteaptă începerea unei acțiuni din partea sovietelor pentru ocuparea Basarabiei.” Grupului de pe urmă i se alăturau evreii care, de frica extinderii practicilor antisemite din Germania în România, „își doresc o dominație sovietică”. Prefectul județului considera necesară aplicarea măsurilor urgente de „apărare” a idealului național în provincie, în condițiile în care basarabenii se arătau deprimați

⁸ Direcțiunea Generală a Poliției. Buletin contrainformativ, nr. 271 din 24 mai 1940. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 18/1940, f. 174.

⁹ Direcțiunea Generală a Poliției. Buletin contrainformativ, nr. 271 din 24 mai 1940. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 18/1940, f. 174.

¹⁰ Starea de spirit a populației din județul Bălți pentru luna aprilie 1940. ГАРФ, Ф. Р8091, оп. 32, д. 20, л. 39.

¹¹ Un studiu complex privind poziția minorității evreiești din Basarabia față de schimbarea statutului regiunii în 1940 lipsește în istoriografie.

¹² Conform unor documente, germanii din Basarabia, din frica de a nu rămâne sub „bolșevici”, cumpărau imobile în Ardeal. Buletin contrainformativ, din 17 mai 1940. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, dos. 18/1940, f. 105.

în „împrejurări grele, pentru ca românii intenționează să secătuiască Basarabia, de vreme ce o abandonează”, iar „dușmanul” era gata să preia pârghiile de putere¹³.

Cum explicau superiorii situația de criză? Prefectul de Bălți constata cu dezamăgire că opera „cele mai necesare asimilări” a minorităților din Basarabia, implementată pe parcursul a peste două decenii de guvernare, a eșuat, acestea rămânând o masă neloyală și rebelă. În consecință, a avut de suferit și calitatea guvernării, pentru că de-a lungul perioadei interbelice „nu s-a privit în față această importantă problemă” a caracterului etnic pestriț al corpului de funcționari. În situația în care se aștepta retragerea administrației române din ținut, „este cazul ca cel puțin acum, sub egiđa unui atât de fericit regim și în considerațiunea realității circumstanțelor să se treacă la măsurile corespunzător firești idealului național.”¹⁴ Astfel, în capul tuturor relelor erau plasate minoritățile etnice.

În opinia prefectului județului Cetatea Albă, caracterul etnic pestriț al corpului de funcționari a dăunat operei de clădire a patriotismului. Pentru că „s-a făcut prea puțin pentru moldovenii de la malul Nistrului”, era de așteptat ca aceștia să nu manifeste nici un fel de patriotism în județul în care aproximativ 80% din populație era constituită din minoritari. Conform oficialului, regăteau ca și ceilalți prefecți, „apărarea națională” a provinciei era în pericol: minoritarii săraci care „așteaptă mereu o schimbare de regim (venirea rușilor), în credința că și situația lor li se va îmbunătăți”, deveneau nu numai obiectul propagandei comuniste, dar și difuzorii acesteia¹⁵. Corpul de pretori și notari care suferea de pe urma concentrărilor în armată și a breșelor de organizare¹⁶ urma să fie completat în regim de urgență, dar în exclusivitate cu funcționari „de origine etnică română, deoarece avem prea mulți minoritari, iar

în comunele moldovenești să fie trimiși dintre cei mai aleși, pentru ca să poată conlucra la ridicarea acestei populații pe tărâm național, cultural, economic, etc., ea fiind mult mai înapoiată, sub toate raporturile față de populația minoritară din județ”¹⁷.

Situația din sistemul administrativ nemulțumea nu numai oficialii, ci și funcționarii locali. „Regățenii” continuau să manifeste o atitudine de superioritate în raport cu băștinașii, fapt care anima frustrarea celor din urmă. Primul grup exprima pretenții față de politicile de la centru care susțineau „o atmosferă de regionalism ce pare a se accentua în mod exagerat și nefiresc”¹⁸. Din ambele grupuri se auzeau voci nemulțumite față de remunerarea proastă, volumul excesiv de muncă – din cauza numărului redus de funcționari, dar și a sarcinilor de propagandă –, precum și față de criticile dure, venite din diferite părți¹⁹.

Într-o ședință cu pretorii din județul Lăpușna, ținută în ianuarie 1940, prefectul, conștient de faptul că „trăim vremuri excepționale”, solicita a se face apel la „sentimentul de patriotism al tuturor funcționarilor și cetățenilor conștienți, pentru a pune la contribuție toate puterile în vederea ridicării satelor și a apărării naționale”²⁰. În ședința Consiliului de colaborare Lăpușna, din 22 mai 1940, unde fusese discutat „planul de apărare” al județului în caz de ocupație, s-a decis faptul că era „necesară o muncă și mai încordată, minuțioasă și mai conștiincioasă din partea tuturor și face apel la toate inimile care simt românește”²¹.

Așadar, dacă în toamna lui 1939, funcționarii basarabeni „părunși de simțul datoriei își prestează conștiincios serviciul”²², în primăvara următorului an, loialitatea acestora față de regim era pusă

¹³ Prefectura județului Cetatea Albă către Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, nr. 404-B din 5 iunie 1940. ANIC, fond Ministerul de Interne, 1939-1944, inv. 755, d. 200/1940, f. 49v.

¹⁴ Memoriu asupra stării de spirit a populației din județul Bălți, f.a. ГАРФ, Ф. П8091, оп. 32, д. 20, л. 13.

¹⁵ Prefectura județului Cetatea Albă către Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, nr. 212-B, 28 februarie 1940. ANIC, fond Ministerul de Interne, 1939-1944, inv. 755, d. 200/1940, f. 22v.

¹⁶ Existau, bunăoară, conflicte între pretorii, care aveau atribuțiile șefilor de poliție în plasă, și jandarmeria rurală, care prefera neamestecul în treburile legate de ordinea publică.

¹⁷ Prefectura județului Cetatea Albă către Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, nr. 1971, 28 februarie 1940. ANIC, fond Ministerul de Interne, 1939-1944, inv. 755, d. 200/1940, f. 19v.

¹⁸ Starea de spirit a populației din județul Bălți pentru luna aprilie 1940. ГАРФ, Ф. П8091, оп. 32, д. 20, л. 39.

¹⁹ Starea de spirit a populației din județul Bălți pentru luna aprilie 1940. ГАРФ, Ф. П8091, оп. 32, д. 20, л. 39.

²⁰ Proces-verbal, din 2 ianuarie 1940. ANIC, fond Ministerul de Interne, 1939-1944, inv. 755, d. 202/1940 f. 3; Ședința Consiliului de Colaborare Lăpușna din 22 februarie 1940. ANIC, fond Ministerul de Interne, 1939-1944, inv. 755, d. 203/1940, f. 27, 27v.

²¹ Conferința administrativă lunară Lăpușna, proces-verbal, din 22 mai 1940. ANIC, fond Ministerul de Interne, 1939-1944, inv. 755, d. 202/1940, f. 18v.

²² Inspectoratul de Poliție al Ținutului Prut, Dare de seamă asupra stării de spirit a populației, din 30 august 1939. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 62/1939, f. 228.

sub semnul întrebării, iar numărul funcționarilor care „simt românește” părea să descrească. Demnitarii români erau conștienți de faptul că cea mai mare parte a funcționarilor nu se va retrage peste Prut. Pe de altă parte, era atestată pregătirea unor „scenarii de acaparare” a posturilor administrative ale cercurilor evreiești, susținute și de „muncitori”, în speranța că regimul sovietic le va „asigura basarabenilor cele mai fericite condiții de trai”²³.

„Plecă românii, vin rușii”: iunie 1940

Deși din mai 1940 fiecare instituție de administrare locală trebuia să pună pe hârtie un „plan de evacuare”, ordinul de evacuare a administrației, emis la 28 iunie 1940, a luat prin surprindere pe mulți funcționari, în special pe cei de rang inferior care nu erau ținuți la curent cu deciziile de la centru. Rapoartele oficiale care prezentau situația populației și a funcționarilor locali în ajunul evacuării sunt insuficiente pentru înțelegerea stării de spirit în care s-a produs evacuarea, precum și a motivelor care au stat la baza deciziei acestora: de a se evacua peste Prut, împreună cu instituția centrală sau locală în care își exercitau serviciul, sau de a rămâne în Basarabia. Mărturiile lui Pavel Jitniuc, funcționar al Inspectoratului școlar al Ținutului Nistru, cu sediul la Chișinău, sunt extrem de relevante în acest sens: „În ziua de 28 iunie 1940, când plecam la serviciu, la orele 7 dimineața ca de obicei, am văzut pe străzile orașului o mare învălmășeală și am auzit că vin rușii, rămânând trăsniț de acest zvon, dar totuși am plecat la inspectorat să văd ce va face instituția. Când am ajuns la inspectorat, [...] toți funcționarii au întrebare pe șefii noștri de atunci dacă trebuie să ne pregătim fiecare pentru evacuare, însă inspectorii ne-au dat ordin să rămânem pe loc, spunând că evacuarea Inspectoratului se va face peste 3-4 zile la Mizil”. Inspectorul Macovei, căruia Ministerul Educației i-ar fi dat asigurări la telefon că ordinul de evacuare va fi emis în după-amiaza aceleiași zile, „ne-a ordonat cu un ton amenințător să lucrăm la birou și să nu părăsim serviciul, căci sunem mobilizați pentru lucru, iar la caz contrar vom fi aspru pedepsiți”. În momentul în care unii funcționari, agitați și dezorientați, alergau din birou în birou, Macovei „a ordonat ca toți să stea în birouri și să lucreze și cu mai multă râvnă”, și

²³ Memoriu asupra stării de spirit a populației din județul Bălți, f.a. ГАРФ, Ф. Р8091, оп. 32, д. 20, л. 14.

„să arate că sunt disciplinați când vor veni rușii [subl. în text]”²⁴.

Pentru a se afla în contact permanent cu instituțiile centrale, funcționarii au făcut de serviciu la telefon; în alte cazuri, nu s-au mai putut transmite ordinele de evacuare din motive tehnice, evacuarea funcționarilor și a jandarmilor având loc, de regulă, înaintea evacuării trupelor, fapt care a făcut ca legătura telefonică dintre diferite instituții să fie întreruptă²⁵. Ordinul de evacuare nu a mai ajuns la inspectorat, așa încât, Jitniuc și mulți alți colegi de-ai lui nu au reușit să se evacueze. Mărturia lui Jitniuc poate fi probată cu un raport al Rezidentului regal al Ținutului Nistru, Crigore Cazacliu, conform căruia, inspectorul I. Macovei s-ar fi ascuns în mod intenționat pentru a nu fi găsit de superiori²⁶. Astfel, reiese că inspectoratul nu a fost evacuat din cauza comportamentului inadecvat al inspectorului.

Cel puțin două tipuri de comportament al funcționarilor se desprind din documentele citate mai sus: - al funcționarilor de rang superior care, din diferite motive, au preferat să rămână în Basarabia; - al funcționarilor de rang inferior care intenționau să plece, însă plecarea lor a fost zădărnicită de comportamentul celor dintâi. Similar funcționarilor din Țările Baltice, cei din Basarabia au făcut parte din veriga puterii unui regim „burghezo-moșieresc”. În virtutea statutului lor, funcționarii de rang superior erau catalogați de regimul sovietic drept „uzurpatori” ai puterii sovietice și „colaboraționiști”, așa încât, decizia de a rămâne în Basarabia comporta un risc enorm. Marea lor majoritate a plecat; parte din cei care au rămas s-au poziționat din start în slujba noului regim. În schimb, marea majoritate a funcționarilor de rang inferior a rămas în ținut, ulterior încadrându-se în serviciul sovietic. La câteva zile după intrarea trupelor sovietice, noile autorități au emis un comunicat, în conformitate cu care toți funcționarii urmau să se prezinte la serviciu;

²⁴ Memoriu, f.a. Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare, ANRM), F. 2024 Comisiunile centrale și județene pentru verificarea dosarelor funcționarilor rămași pe teritoriul Basarabiei în perioada anexării ei la URSS (1940-1941), inv. 1, d. 19, f. 8-9.

²⁵ Inspectoratul Regional de Poliție Iași, nr. 15.387 din 4.07.1940. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 225/1940, f. 58.

²⁶ Memoriul rezidentului regal al Ținutului Nistru Grigore Cazacliu, f.a. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 225/1940, f. 92v.

în caz contrar, erau amenințați cu urmărirea organelor de ordine.

Dacă despre soarta inspectorului I. Macovei după 28 iunie 1940 nu am depistat anumite date, despre Pavel Jițniuc cunoaștem faptul că a fost numit din oficiu casier-contabil la Comisariatul Poporului pentru învățământ al RSS Moldovenești, cu salariul de 250-300 ruble lunar. Ulterior, a depus cerere pentru repatriere în România, dar nu a primit permis. La restabilirea administrației române în iunie 1941, a solicitat reîncadrarea în serviciul public român. Decizia de reîncadrare a fost emisă²⁷ doar după examinarea dosarului său de Comisia de evaluare a loialității funcționarilor publici rămași sub administrație sovietică din județul Lăpușna – una dintre comisiile create în toamna lui 1941 în județele Basarabiei. La 21 noiembrie 1941, comisia a constatat că funcționarul care a ocupat aceeași funcție sub sovietici, „nu are până în prezent reclamațiuni sau denunțuri pentru activitate anti-românească”²⁸.

Depistarea și calificarea funcționarilor basarabeni drept „elemente nesănătoase”, „elemente periculoase” și „dușmani ai poporului”, care corespundea obiectivului reorganizării societății basarabene după modelul sovietic, a început imediat după instalarea armatei sovietice și a noii administrații în ținut (Kamy 2013). Organele sovietice de securitate semnalau prezența în Basarabia a unui „număr semnificativ al elementului antisovietic în rândul latifundiarilor, comercianților, polițiștilor, jandarmilor, „albgardiștilor”, primarilor, al fugarilor din URSS și al altor elemente sociale străine”, care ar fi desfășurat „activitate contrarevoluționară” în colaborare cu agențiile române de informații²⁹. În conformitate cu un document secret al Împuternicitului CC al PC(b)U și a Sovnarkom-ului URSS în Moldova, S.A. Goglidze, acesta a servit drept motiv de bază pentru includerea foștilor polițiști și jandarmi, în număr de 440, precum și a foștilor primari din Basarabia, în număr de 625, în listele pesoanelor care urmau să fie deportate. La 31 mai

1941, Comisariatul Poporului pentru Securitate avea toate materialele pregătite pentru fiecare categorie de deportați³⁰.

Instalarea autorităților sovietice în ținut a fost însoțită de acte de violență îndreptate împotriva funcționarilor basarabeni care, în conformitate cu cerințele ultimatumului sovietic din 28 iunie 1940, au rămas să efectueze formalitățile de predare a atribuțiilor instituționale și a bunurilor instituțiilor locale din diferite localități. Astfel, au fost omorâți șeful gării Cetatea Albă și locuitorul acestuia, Ojov, precum și fostul primar de Bălți, Grumvirescu (Lazăr 2011, 26).

Conform surselor primare, inclusiv a celor publicate recent (Tașcă, Niess 2015), majoritatea funcționarilor de rang înalt care s-a evacuat peste Prut erau prefecți de județ, pretori de plasă, inspectori, judecători, primari, precum și învățători și preoți, fiecare dintre aceștia fiind pasibili de participare activă la implementarea „propagandei naționale.” Refugiații semnalau, ulterior, numeroase cazuri de urmărire a funcționarilor români de către organele sovietice de forță (de ex., prefectul județului Cetatea Albă, Stratan, „a sosit la Galați după multe peripeții, fiind urmărit de ruși”)³¹. Odată ajunși peste Prut, funcționarii refugiați „nu știu ce soartă vor avea. Sprijinul statului și organizarea stabilirii lor nu s-a făcut.” În rândurile refugiaților erau semnalate „nemulțumiri profunde și o discreditare a încrederii populației în capacitatea autorităților statului”³² de a gestiona situația de criză.

Agenții secreți ai României în teritoriile ocupate, dintre care erau și funcționari care se infiltrau în noile instituții locale, semnalau numeroase acte de suport deschis față de instalarea noului regim, manifestate de foștii funcționari și activiști politici. Bunăoară, era raportat cazul lui Petru Sfeclă, președinte al organizației F.R.N. din județul Soroca, care ar fi ieșit, împreună cu alți doi funcționari, în întâmpinarea trupelor sovietice cu un drapel roșu în mână, după care l-ar fi instalat

²⁷ Poliția Municipiului Chișinău, nr. 7.773 din 28 noiembrie 1941. ANRM, F. 2024, inv. 1, d. 19, f. 1.

²⁸ Memoriu, f.a. ANRM, F. 2024, inv. 1, d. 19, f. 8-9.

²⁹ Совершенно секретно, серия „К”, Центральный Комитет ВКП(б), тов. Сталину, Москва, Кремль, 31 мая 1941. Российский Государственный Архив Социально-политической Истории (în continuare, РГАСПИ), фонд 573 Уполномоченный ЦК ВКП(б) и СНК СССР по Молдавской ССР (1945-1950), оп. 1, д. 1, л. 76.

³⁰ Statistica celor care urmau să fie deportați arăta în modul următor: 980 lideri ai partidelor burgheze, 137 latifundiați, 285 ofițeri ai armatelor albe, 83 ofițeri ai armatei țariste care erau implicați în activități antisovietice, 1948 mari comercianți și 411 mari proprietari de imobile. РГАСПИ, Ф. 573, оп. 1, д. 1, л. 77.

³¹ Raport informativ, 2 iulie 1940. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 199/1940, f. 42.

³² Notă, 1 iulie 1940. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 199/1940, f. 126.

pe clădirea corpului didactic din oraș. La Tighina, sub-inspectorul de poliție Berezovschi care se alăturase unui „grup de evrei comuniști, cu un steag roșu în mână, ar fi rostit: „Bine că am scăpat de jugul român, pe care l-am purtat 22 de ani și ne ajunge”³³. Astfel de manifestări erau calificate drept „acte de trădare”.

Acte de suport deschis al noului regim din partea funcționarilor de rang inferior au fost raportate și în alte localități. Bunăoară, la Călărași, zece gardieni de poliție au refuzat evacuarea, amenințând comisarul Virgil Ionescu cu moartea, iar medicul primar din Cahul a refuzat evacuarea spitalului din localitate³⁴. Nu s-au evacuat nici funcționarii Spitalului militar din Chișinău, fiindcă „Administrația Spitalului a spus ca noi, basarabeni, să rămânem pe loc, căci peste trei zile se vor reîntoarce românii în Basarabia”. Declarația aparține infirmierei Savatia Rozenberg, cu o vechime de muncă în administrația publică de 17 ani, care a solicitat încadrarea în serviciu sub noul regim, așa cum avea nevoie de mijloace pentru a se întreține³⁵. Dezinformarea, combinată, pe alocuri, cu iluzia unei ocupații temporare, au fost, deci, printre factorii care au motivat funcționarii să rămână în ținut.

Raportul fostului sub-șef de birou al Prefecturii Cetatea Albă, Ioan V. Cristescu, evidențiază un alt motiv pentru care funcționarii basarabeni nu s-au evacuat – presiunea autorităților sovietice. Cei evacuați semnalau despre interogările la care au fost supuși de către oganele de securitate, în cadrul cărora se insista ca funcționarii să-și continue activitatea. „Mi s-a spus să nu plec, că în curând toată România va fi a lor” își amintea refugiată Vera Iaroslavschi din Tighina³⁶. Alți refugiați susțineau că după data de 28 iunie depunerea cererii de evacuare era „un mare risc, deoarece de îndată intrai pe mâna GPU-ului, și nu se știe dacă în aceeași noapte nu vei fi ridicat”³⁷. Sub presiune

și din frica de a nu fi ulterior persecutați, pe de o parte, și măguliți de posibilele privilegii de ordin profesional și personal – un lux în momentul în care asigurarea familiei era prioritară –, pe de altă parte, a făcut ca aproximativ 60 % din funcționarii din județul Cetatea Albă să renunțe la ideea evacuării³⁸.

„Zăpăceala din primele zile și neștirea ce să faci, cum să procedezi” – astfel a motivat în 1941 decizia sa de a rămâne în Basarabia Lidia Baranovski, funcționară în Administrația financiară Lăpușna, de origine rusă. Nu depusese cerere de repatriere, dar susținea că planifica să plece în țară cu încă două familii de preoți care, ulterior, fuseseră arestați, iar soțiile și copiii găsindu-și adăpost în casa familiei Baranovski. A fost cercetată de NKVD din cauza originii nobile a tatălui său³⁹, dar „s-a dovedit că eu am lucrat toată viața și m-au lăsat să lucrez.” Lidia susținea că nu a solicitat angajarea, ci a fost angajată din oficiu de noul regim, fapt care i-a dat posibilitatea să se întrețină⁴⁰. În urma examinării dosarului său, Comisia de verificare a dosarelor funcționarilor rămași sub administrația sovietică din județul Lăpușna a decis, la 23 octombrie 1941, reîncadrarea sa în serviciul public român⁴¹.

Documentele semnaleză motive foarte diferite, pentru care unul sau alt funcționar a decis să rămână în Basarabia. Unii funcționari care, inițial, au avut intenția de a se evacua, s-au întors după familiile lor, după aceea nefiind în stare să organizeze plecarea, alții nu au avut mijloace financiare și transport, iar o a treia categorie nu a plecat din cauza că avea în îngrijire un membru de familie bolnav. Mulți funcționari – indiferent de faptul dacă erau basarabeni sau din alte zone ale României – posedau în ținut avere imobilă și un lot de pământ (Suveică 2010, 178; Țurcanu 1991, 28-29, 36)⁴². Acest fapt i-a determinat să renunțe la ide-

³³ Directoratul regional de Poliție Iași, Oficiul Poliției de Siguranță, nr. 15.387 din 4 iulie 1940. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 225/1940, f. 60-61.

³⁴ Directoratul regional de Poliție Iași, Oficiul Poliției de Siguranță, nr. 15.387 din 4 iulie 1940. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 225/1940, f. 60-61.

³⁵ Adresă, nr. 2656 din 20 mai 1942. ANRM, F. 1582 Comisia de revizuire Lăpușna, inv. 2, d. 1028, f. 1.

³⁶ Extras din declarația Verei Iaroslavschi din Tighina. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 225/1940, f. 18.

³⁷ Extras din declarația lui Vladimir Neagu din Chișinău, f.a. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 225/1940, f. 19.

³⁸ Memoriu asupra ocupării orașului Cetatea Albă de către trupele ruse și evacuarea funcționarilor, de Ioan V. Cristescu, 17 iulie 1940. ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, inv. 2350, d. 225/1940, f. 72.

³⁹ Posibil, Baranovski Alexandr Ivanovici, secretar al Trezoreriei Guberniei Basarabia. Vezi, „Поиск фамилий и генеалогия. Бессарабские персоналии XIX века”, în: <http://www.bessarabia.ru/1002.htm> (accesat la 10.05.2016).

⁴⁰ Declarație, f.a. ANRM, F. 1582, inv. 2, d. 3, f. 1.

⁴¹ Guvernământul Basarabiei, Prefectura județului Lăpușna, Comisiunea județeană pentru verificarea situației foștilor funcționari rămași în Basarabia sub ocupația sovietică, 23 octombrie 1941. ANRM, F. 1582, inv. 2, d. 3, f. 2.

⁴² În conformitate cu legislația agrară, preoții și învățătorii, și ei funcționari ai statului, au avut drept de împroprietărire, lo-

ea refugiului peste Prut, în speranța că vor putea salva măcar o parte din proprietate dacă se vor pune în slujba regimului sovietic⁴³.

În momentul tranziției de la un regim la altul, factorii care au determinat comportamentul funcționarilor au fost nesiguranța pentru ziua de mâine, frica pentru dezintegrarea familiei și pierderea proprietății, astfel încât, eforturile acestora au fost canalizate întru asigurarea securității personale și a familiilor lor și salvarea bunurilor.

Verificări de loialitate în 1941

Instalarea regimului militar român în Basarabia în anul 1941 a pus din nou la ordinea zilei problema loialității funcționarilor locali. Deși activitatea comisiilor „pentru verificarea situației foștilor funcționari rămași în Basarabia sub ocupația sovietică”, create în județele basarabene, ține de perioada anilor 1941-1942, câteva precizări se cer formulate aici. Pentru angajarea și reangajarea în funcție în cadrul serviciului public român, candidatul, căruia i se verifica loialitatea, trebuia să prezinte o serie de acte: certificat de cetățenie, eliberat de primăria locală; certificat de comportament față de Armata Română în retragere, precum și de comportament față de Statul Român în perioada de ocupație sovietică, eliberat de poliție; adeverință militară, eliberată de cercul de recruți; adeverință privind situația militară în perioada retragerii Armatei Române în iunie 1940, eliberată la fel de cercul de recruți; extrase din certificatele de naștere, căsătorie și naștere a copiilor; certificat medical; certificat de studii; cazier judiciar; adeverință de clarificare a statutului de funcționar pentru perioada sovietică, ș.a.⁴⁴ Conform Ordinului Ministerului de Interne, nr. 20.107 din 2 august 1941, semnat de generalul Voiculescu, foștii funcționari care au ocupat posturi în perioada regimului sovietic și „care sunt arătați ca atare de ceilalți cetățeni” nu puteau deține funcții publice

tul de pământ nu trebuia să depășească 25 ha. Criticile aduse ulterior legislației agrare țineau de împrumutarea funcționarilor, deopotrivă cu ofițerii români și foștii membri ai Sfatului Țării, din fondul fuciar de rezervă, în condițiile realizării parțiale a împrumutării.

⁴³ Dosare personale din fondurile Comisiunile centrale și județene pentru verificarea dosarelor funcționarilor rămași pe teritoriul Basarabiei în perioada anexării ei la URSS (1940-1941) 2024, 1633, 1582, 2025), păstrate în ANRM.

⁴⁴ Pretura plășii Bolgrad, județul Ismail, Domnului Notar al comunei Dumitrești, nr. 3077 din 20 iunie 1942. Державний Архів Одеської Области (în continuare, DA OO), Ф. Р-7542 Примарія села Думитрешть, Болградської волості, Ізмайльського повіту, оп. 1, д. 2, л. 49.

în cadrul instituțiilor de administrare românească, urmând să fie deferiți justiției (Candu 2010, 411)⁴⁵. Pe lângă aceste acte numeroase, o valoare importantă – dacă nu primordială – o avea certificatul privind originea etnică, a cărui eliberare a stârnit confuzie între funcționari, atât între cei care urmau să elibereze certificatul respectiv, cât și între cei care îl solicitau. În urma inspecțiilor de teren, efectuate de prefecți în localitățile basarabene, una dintre indicațiile care urma să fie pusă în aplicare era următoarea: „Se va controla originea etnică a funcționarilor de toate categoriile, cei de origine etnică străină urmând să fie îndepărtați”⁴⁶.

Concluzii

Evaluarea capacității profesionale și a stării morale a corpului de funcționari aflat în serviciul instituțiilor de administrare locală din Basarabia, efectuată de oficialii români în ajunul părăsirii ținutului în iunie 1940, prezenta un tablou pesimist. Eșecul asimilării minorităților și a integrării funcționarilor basarabeni în sistemul administrativ român, recunoscut după două decenii, a fost considerat „călcăiul lui Ahile” în 1940, când Statul Român avea nevoie de loialitate și devotament, iar basarabeni nu erau gata să se refugieze. Strategia Statului Român de apărare a țării și de „clădire” a idealului național cu ajutorul funcționarilor de origine română recrutați din Regat, considerată la acel moment drept colac de salvare, era întâmpinată cu reticență de funcționarii locali.

Retragerea rapidă a armatei și administrației române din Basarabia în iunie 1940, drept rezultat al ultimatumului înaintat de URSS, a pus pe umerii funcționarilor o presiune enormă. Analizată din perspectiva cotidianului trăit într-o perioadă extremă, loialitatea acestora capătă formula unei dileme existențiale pe timp de război, caracteristică pentru majoritatea basarabenilor care au fost masiv afectați de începutul cataclismului. Preocupările pentru securitatea personală, a familiei și bunurilor, plasau „simțul datoriei” pe ultimul plan. Astfel, „dilemele de loialitate” au ținut mai

⁴⁵ Prefectura județului Chilia, Domnilor pretori și primari ai comunelor urbane și rurale din județ, nr. 908 din 23 august 1941. DA OO, Ф. Р-7614 Примарія села Тарутино, Кілійської волості, Кілійського повіту, оп. 1, д. 1, л. 5. Despre transmiterea spre executare a ordinului respectiv către primăria Văsieni, județul Lăpușna, scrie în articolul său și Tudor Candu.

⁴⁶ Guvernământul provinciei Basarabia, nr. 5191 din 28 octombrie 1941. DA OO, Ф. Р-7614 Примарія села Тарутино, Кілійської волості, Кілійського повіту, оп. 1, д. 1, л. 28.

degrabă de conflictul dintre statutul profesional și cel personal și de familie, decât de „dilema patriotismului”, mereu pusă la îndoială de atât de București, cât și de Moscova. Faptul că cea mai mare parte a funcționarilor de rang inferior a continuat să activeze în ambele regimuri este o dovadă în acest sens.

Comportamentul funcționarilor locali în ziua de 28 iunie 1940 a fost determinat de o serie de factori, de ordin obiectiv și subiectiv, decizia de a rămăși ținutul sau de a rămâne în Basarabia având consecințe majore asupra traiectoriei de viață a acestora. Loialitatea celor care au rămas în ținut

– cea mai numeroasă categorie de funcționari, de altfel – a fost pusă la îndoială atât de regimul sovietic, cât și de regimul român, reinstalat în 1941. Calificându-i drept „trădători”, ilioali și periculoși siguranței statului, ambele regimuri au exploatat, totodată, cunoștințele funcționarilor despre regiune, dar și vulnerabilitatea acestora. Deși au fost deseori victime ale circumstanțelor, modul în care funcționarii locali au gestionat dilemele de loialitate în perioada de criză din 1940 demonstrează faptul că aceștia nu au fost instrumente docile în mâinile regimurilor, ci au acționat cu dicernământ.

Bibliografie

- Bieber 2006:** Fl. Bieber, Politische Kultur in Serbien. Der unvollendete Nationalstaat. In: (Hrsg. A. Mosser) Politische Kultur in Südosteuropa. Identitäten, Loyalitäten, Solidaritäten (Frankfurt am Main 2006), 81-99.
- Buschmann, Borromäus 2008:** N. Buschmann, K.M. Borromäus (Hrsg.), Treue. Politische Loyalität und militärische Gefolgschaft in der Moderne (Göttingen 2008).
- Candu 2010:** T. Candu, Din istoria organizării administrativ-teritoriale după eliberarea Basarabiei de sub ocupație sovietică. Studiu de caz: comuna Văsieni, județul Lăpușna (iulie 1941 - martie 1942). In: (Coord. S. Șipoș, I. Șarov, I. Horga, M. Brie, I. Gumenii) Politici imperiale în estul și vestul spațiului românesc (Oradea, Chișinău 2010), 410-432.
- Costa, Kahn 2008:** D.L. Costa, M.E. Kahn, Heroes and Cowards. The Social Face of War (Princeton and Oxford 2008).
- Glass 2007:** H. Glass, Varianten jüdischen Identitäten und Loyalitäten im rumänischen Staat der Zwischenkriegszeit. In: (Hrsg. P. Haslinger, J. von Puttkamer) Staat, Loyalität und Minderheiten in Ostmittel- und Südosteuropa, 1918-1941 (München 2007), 143-159.
- Haslinger, Puttkamer 2007:** P. Haslinger, J. von Puttkamer (Hrsg.), Staat, Loyalität und Minderheiten in Ostmittel- und Südosteuropa, 1918-1941 (München 2007).
- Hausleitner 2005:** M. Hausleitner, Deutsche und Juden in Bessarabien 1814-1941. Zur Minderheitenpolitik Russlands und Großrumäniens (München 2005).
- Hausleitner 2001:** M. Hausleitner, Die Rumänisierung der Bukovina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Großrumäniens 1918-1944 (München 2001).
- Holtmann 2000:** E. Holtmann, Politik-Lexikon, 3. Aufl. (München, Wien 2000).
- Kührer-Wielach 2014:** Fl. Kührer-Wielach, Siebenbürgen ohne Siebenbürger? Zentralstaatliche Integration und politischer Regionalismus nach dem Ersten Weltkrieg (Berlin 2014).
- Lazăr 2011:** T.D. Lazăr, 1940. Perdeaua de fier precede cortina de fier. In: (Coord. Gh. Buzatu) Batalia pentru Basarabia, 1941-1944 (București 2011), 23-29.
- Petrencu 2006:** A. Petrencu, Basarabia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1945) (Chișinău 2006).
- Rehberg 2014:** K.-S. Rehberg, Symbolische Ordnungen. Beiträge zu einer soziologischen Theorie der Institutionen (Hrsg. H. Vorländer) (Baden-Baden 2014).
- Schulze Wessel 2004:** M. Schulze Wessel, „Loyalität“ als geschichtlicher Grundbegriff und Forschungskonzept: Zur Einleitung. In: (Hrsg. M. Schulze Wessel) Loyalitäten in der Tschechoslowakischen Republik, 1918-1938. Politische, nationale und kulturelle Zugehörigkeiten (München 2004).
- Solovei 2004:** R. Solovei, Activitatea Guvernământului Transnistriei în domeniul social-economic și cultural: 19 august 1941 - 29 ianuarie 1944 (Iași 2004).
- Stăvilă 2000:** V. Stăvilă, De la Basarabia românească la Basarabia sovietică (1939-1945) (Chișinău 2000).
- Suveică 2010:** S. Suveică, Basarabia în primul deceniu interbelic (1918-1928): modernizare prin reforme (Chișinău 2010).
- Șornikov 2013:** P. Șornikov, Moldova în anii celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1945) (Chișinău 2013).
- Tașcă, Niess 2015:** M. Tașcă, W. Niess (Coord.), Dezmembrarea României. Anexarea de către URSS a Basarabiei, Nordului Bucovinei și Ținutului Herța (Studiu și culegere de documente) (Chișinău 2015).

Țurcanu 1991: I. Țurcanu, Relații agrare din Basarabia în anii 1918-1940 (Chișinău 1991).

Zimmermann, Haslinger, Nigrin 2010: V. Zimmermann, P. Haslinger, T. Nigrin (Hrsg.), Loyalitätet im Staatssozialismus. DDR, Tschechoslowakei, Polen (Marburg 2010).

Кашу 2013: И. Кашу, У истоков советизации Бессарабии. Выявление „классового врага”, конфискация имущества и трудовая мобилизация, 1940-1941 гг. (Кишинэу 2013).

Назария 2005: С.М. Назария, Холокост: страницы истории (на территории Молдовы и прилегающих областях Украины в годы фашистской оккупации (1941-1944) (Кишинев 2005).

“Filled with Sense of Duty”?!

On the Loyalty of the Bessarabian Public Servants in 1940

Keywords: Bessarabia, borderland, World War Two, loyalty, public servant.

Abstract: The article deals with the under-researched topic of loyalty manifested by local public servants of Bessarabia, the South-East European borderland region that during the World War Two changed its status as Romanian then Soviet territory several times. In focus is the year of 1940, when the Romanian army and administration was retreating from the region and the Soviets were entering it. The findings show that, whereas the Romanian as well as the Soviet regimes considered the lack of loyalty at the local level as their *Achilles heel*, they failed to overcome it. When confronted with the dilemma of “switching loyalty” toward one or another regime, the servants acted in order to ensure personal and family safety and preserve their property. Despite the risk of being charged with “betrayal”, the majority of public servants stayed in Bessarabia and served both regimes.

«Исполненные чувством долга»?!

О лояльности государственных служащих Бессарабии в 1940 году

Ключевые слова: Бессарабия, окраина, Вторая мировая война, лояльность, государственный служащий.

Резюме: Статья посвящена малоизученной теме лояльности местных государственных служащих в Бессарабии – приграничный регион Юго-Восточной Европы, который во время Второй мировой войны несколько раз менял свой статус, находясь в то составе Румынии, то в составе СССР. В центре исследования – 1940 год, когда произошел переход власти от румынского к советскому режиму. Результаты исследования показывают, что в то время как румынский, так и советский режимы ставили под сомнение «чувство долга» и патриотизма местных служащих, они считали отсутствие лояльности «ахиллесовой пятой», будучи не в состоянии преодолеть эту проблему. В момент, когда местные чиновники сталкивались с дилеммой сохранения или отказа от лояльности тому или иному режиму, решающим становилось желание сохранить личную и семейную безопасность и имущество. Несмотря на риск быть обвиненным в «предательстве», большинство чиновников не покинуло Бессарабию, оставаясь в должности как при румынском, так и при советском режимах.

30.05.2016

Dr. Svetlana Suveică, Institutul de Studii Est- și Sud-est-europene (IOS), Landshuter Str. 4, 93047 Regensburg, Germania / Universitatea de Stat din Moldova, str. Mateevici 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: ssuveica@gmail.com